

művészete sem tudja az összenem-tartozót összehozni, a laza fércelést elrejtteni. Sajnáljuk, hogy az alkotás, kidolgozás és csiszolás munkáját, a részletek szépségét és gazdagságát Zweig ilyen gyengén összeácsolta cselekményre pazarolta. (Adám Elek)

STEFAN ZWEIG: EMBEREK, KÖNYVEK, VÁROSOK. (Válogatott tanulmányok. Balassa József fordítása. Kiadta Rózsavölgyi.) „Oly tetre ritkán nyílik alkalom, melyből kitűnjék a nagyság egészen“. Ez a moliérei idézet különösen az írói teljesítmény megítélésénél helytálló. Az írói munka, ahogyan kész könyvben az olvasó elé kerül, egyik fázisa csupán az alkotó tevékenységnek. Lecsiszolt, kifésült, kikerekített, gondosan mosdatott és öltöztetett leányzó, akár bálba is mehetne. De aki megkívánja és egy életre magáévá kívánja tenni, nemcsak az ünneplőbe öltözött ideálra kíváncsi, mert a kikészítettség nem mutatja meg az embert igazi, mindennapi valóságában. Néha többet mutat és kevesebbet ad, míg néha kevésbé izléses, vagy hanyagul elrendezett külső mögött lelki aránybányára bukkanunk. Zweignak két tanulmánya is van ebben a kötetben, mely az író kéziratának, az író műhelytitkának jelentőségére mutat rá az igazi műélvezet szempontjából. Leírja Balzac titáni harcát a művel, melynek kézírata vázlat volt csupán és számtalan korrekturán keresztül érlelődött kötétté. Mi csak a formaképzésben és kifejezésben tökéletes Balzacot ismertük eddig. A befejezettet, a lehiggadtat. Milyen érdekes volna végigkövetni őt a korrekturák át meg átdolgozott labirintjain. Jákó harc ez az anygallal s a harc maga sokszor érdekesebb és tanulságosabb, mint a formába rögzített eredmény. Ady, a költő, élénk került versében maga a lírai spontaneitás, Ady, a költő, kézírataiban, vívódás, harc és tusakodás, az önmagával sohamég nemelégedés Sziszifusza. Mennyi

lázás és mennyi nyugodt mérlegelés, mennyi ihlet és milyen adag önuralom szükséges ahhoz, hogy a mű, mint mű s mint kifejezője egy ember valódi szándékának, csak viszonylag is tökéletes legyen! És mennyi mindent mondhat az alkotás művészete iránt valóban érdeklődőnek a kézirat anélkül, hogy szakmabeli grafológusként próbálja elemezni. Erre világít rá a Zweig-tanulmány, mely egy londoni kéziratkiállítás megnyitójának készült.

Hasonló helyzetben van az olvasó a most megjelent Zweig-kötettel szemben. Az író mentegetőzik, hogy voltaképpen nincs joga itt-ott megjelent, időhöz vagy alkalomhoz kötött tanulmányait kötetben közreadni, mert az olvasó előtt jó lelkiismerettel csak egységes műalkotással illik jelentkezni. De hol van az megírva, hogy az író legjobb, legjellemzőbb alkotásának éppen regényben vagy egész kötetet kitöltő egységes tanulmányban kell kitejlesednie. Az igazi nagyságot nem a mű mérete és nem az egységbe rendezettség szándéka mutatja meg. Sok részletmunkából sokkal árnyaltabban, sokkal kifejezőbben bontakozik eléink az író igazi énje s erre éppen Zweig könyve a legjobb példa. Csak a cím foglalja össze (Begegnungen mit Menschen, Büchern, Städten), de a kötetbe illesztett tanulmányok nemcsak tárgyat illetőleg elütők. Keletkezésük időpontja körülbelül negyedszázadra oszlik el s már az is érdekes az olvasónak, mint látta és mint ítélte meg egy nagy szellem a világ különböző részletjelenségeit öt évvel, tízzel, huszonötlet ezelőtt. Ugyanaz volt-e, akinek ma ismerjük? Milyen benyomások, milyen élmények szükségeltettek hozzá, hogy azzá fejlődjék, aktív lett?

Igy válik ez a Zweig kötet, kitűnő olvasmányvoltán túlmenően kitűnő lélektani tanulmánnyá, melyet az író az olvasó végez el saját eszközeivel, saját ítélő és képzelő erejével. Többet lehet belőle tanulni,

mint Zweig méltán híres Stuart Máriáról vagy Rotterdami Erasmusról írt életrajzi regényeiből. Ma Stefan Zweig az emberiség törhetetlen bajvivójaként él a köztudatban, ki a maga felsőbbeséges eszközeivel kérlelhetetlen harcot viv az elfogultsággal, a fanatizmussal, a türelmetlenséggel. A meleg szeretet hangján megírt életrajz, melyet ebben a könyvben idősebb barátjáról, Verhaerenről ad, megismertet a körrel, melyből az ifju Zweig elindult. Megismertet fiatalkori vonzódásaival és hajlandóságaival, megismertet barátaival. Ezek együttese alakította évtizedeken át, alakította, csiszolta és edzette azt a Zweigot, akit mi ma Stefan Zweignak ismerünk. Aki ilyen férfiak környezetéből került ki s korának ennyi kimagasló szellemével tudott — országghatárokon és nyelvi válaszfalakon felülemelkedve — bizalmas közelségbe jutni, kétségtelenül csak az ilyen ember beszélhet olyan eszméi magaslatról a kortárhoz és az utókorhoz, amelyről leszédülai vagy lehátrálni egyenlő lenne önmaga megbecsülésével. Ha a francia Romain Rolland kitart magányában önmaga mellett, ha az angol Shaw ostobaságnak bélyegez minden elfogultságot, a német Zweig sem tagadhatja meg önmagát, mert ezzel írói eszményképét, Goethét is meg kellene tagadnia.

Ha olyan tette ritkán nyílik alkalom, mely a nagyságot egészében érzékelhetővé teszi, olyan Zweig-tanulmányra is ritkán vagy aligha fogunk bukkanni, mely ne hordozná magán a kivételes szellem bélyegét. Nagy értekezések mellett riportszerű tanulmányok is helyet foglalnak e „találkozások“ között, aztán alkalmi beszédek és nekrológok, utleírások és arcképvázlatok, de valamennyi egy magasabb egységbe tör, valamennyi eszményítés nélkül, a közlés hűvös-forró lázában az eszményt keresi, a humanista emberideált, hogy felmutathassa egy elvadult kornak, egy önmagáról és magasabb rendeltetéséről megfeledke-

zett világnak. Nyugodtan megállapítja, nemegyszer lemondóan, de megrendülés nélkül, hogy fanatizmus és humanizmus váltakozva kerítik hatalmukba az emberiség lelkét s hogy ezen változtatni aligha lehetséges. Mégis kitart a maga meggyőződése mellett, hogy átmentse magát és a vele együttérzőket egy jobb jövőbe, ahol újra élhet és virulhat a magasabbrendű emberiség szolgálata. Irodalmi szempontból a Verhaeren-émlékezés, a Gorkijról és Danteról szóló tanulmányok kis remekei az esszé műfajának. Nehány uti vázlat Délamerikáról, Newyorkról, a készülő Panama csatornáról (1912-ből), egy halk pasztell Tolsztoj sírjáról a riport mesterének mutatják be Zweigot, akit biztos szemmel és biztos kézzel a dolgok lényegét keresi s mi több, képes maradéktalanul ki is fejezni. Balassa József, a fordító, pompásan simuló, minden árnyalatot fedő és szabatosan tiszta magyar nyelven tolmácsolja Zweig tanulmányait. Ilyen érett tolmácsoló művészet felelteti az olvasóval, hogy a mű eredetije nem anyanyelvén íródott. (Szenyirei Jenő)

SCHÖPFLIN ALADAR: VIHAR AZ AKVARIUMBAN. Egy dunamenti nyaralóhely penziója. Jönnek-mennek a nyaralók s a kavargásból, jelentéktelen ügyek miatti összecsapásokból, intrikákból, hazugságokból, képmutatásból, ellentétekből, szerelmekből, csalódásokból rövid néhány hét leforgása alatt oly élet alakul ki, amely mindenben hasonlít ahhoz, amely e kis penzió és nyaralóhelyen túl tombol és szedi áldozatait. Amiképen egy akváriumban a tengerek mindenfajta halai, olyképpen gyűlik e penzióban össze mindaz, ami a világot olyanná teszi, amilyen az manapság.

Ebbe a különös és mégis mindennapi „akváriumba“, bevetődik egy budapesti ujságíró. A fiatalember, már csak szakmai érdeklődésétől is vezettetve, figyelni kezdi a környezetében dúló harcokat. Csupán